

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XLII.)

„Zlo je nedostatok dobra. – Malum privatio boni est.“
(sv. Augustín z Hippo Regia/Aurelius Augustinus, 354 - 430)

Hady ako symbol dobra a ochrany pred zlom

Hady niekde nesymbolizovali zlo, ale dobro alebo ochranu pred zlom. Napríklad austrálski domorodci verili, že potopu spôsobil nahnevaný kozmický had Yurlunggur, ale stvoriteľa si predstavovali ako Dúhového hada, ktorý vyzdvihol hory a tam, kde ležal, sa vytvorili doliny riek; daroval ľuďom oheň a múdrosť (v Sydney každoročne usporadúvajú slávnosť s procesiou na jeho počesť). Aj božský had afrických Dinkov vystúpil na nebo a stal sa dúhou. Dúhový had beninských Fonov sa nazýva Aido-Hwedo. V Kongu vládol dúhový hadí kráľ Nkongolo a v Japonsku šintoistický hadí/dračí kráľ Rjú-džin. Rongovia Veľkého hada nazývali Momno Wa Udhlophu. Hadiu podobu mali v Egypte aj prvotná bohyňa Naunet (horoegyptská Ogdoadá) a boh pravodstva Nun. Tiež Amon ako had bol prvou bytosťou v prvotných vodách a Eset zo sliny Rea a hliny stvorila hada, ktorý následne uštipol Rea. V Abydose sa zachoval asi reliéf s najväčším africkým pytónom assalom (*Python sebae*), ktorého uctievali v subsaharskej časti kontinentu (do 7 m), tak ako v Južnej Amerike anakundu tmavú (*Eunectes murinus*), dosahujúcu dĺžku až 10 m. V Sudáne existovalo kráľovstvo Naga.

Jin a Jang

V Číne sa traduje, že v minulosti prišli na Zem „dračí/hadí kráľovia/vládci, ktorí sa stali zakladateľmi prvej dynastie. Spomenuté stvoriteľské božstvá čínskeho panteónu Fu-xi a Nü-Kua znázorňovali ako hadoľudí v prepletenci podobnému reťazcu DNK. Drak Lung znamenal pozitívny princíp nebies – jang, základ rozvojových aktivít a symbol božskej moci, cisárskej rodiny a mužského pohlavia. Ako Mang predstavoval moc času, ako bezrohý Li vládca morí a hĺbku múdrosti, ako Čiao na vrcholoch hôr štátnika, ktorý dbá o ľudské blaho a nepodlieha vplyvu finančníkov v pozadí. Kým Nebeský drak mal za úlohu ochraňovať nebeské sídlo bohov, Cisársky drak v podobe dažďa a slnečného svetla Zem a život na nej. Podľa *Knihy Majstra z Chuaj-nanu* (Chuaj-Nan-c'), zostavenej princiom Liou Anom v roku 122 prnl.: „Keď prevládne vitálna sila prvku Jang, hmla sa rozptýli a vytvorí sa dažď a rosa. Keď prevládne vitálna sila Jin, prenikne dažďom a rosou chlad a vytvorí z nich inovať a sneh. Všetko, čo má srseť a perie, všetko, čo chodí a lieta, prináleží k princípu Jang, kým tvoria ako ryby a mäkkýše patria k princípu Jin. Slnko je pánom Jang, a preto na jar a v lete srseť

štvornohých plízne. V období slnovratu zhadzuje vysoká zver parožie. Mesiac je zdrojom Jin...“

Hady ako božstvá

Passamaquoddyovia donedávna verili, že na dne oceánu leží potopený „palác bohov“ s obrovským hadom (At-o-sis), ktorý pripomína egyptského hada Meheha chrániaceho slnečného boha Ra nočnou plavbou podsvetím, indického (védskeho a puránskeho) ochranného kozmického veľhada Šéša/Ananta (ako dobrý zvyšok predchádzajúceho sveta a syna Kašjapu) okolo ležadla boha Višnu, gréckeho hada/stohlavého draka Ládóna strážiaceho stromy v Záhrade Hesperidiek za Gibraltárom, čínskeho Še a japonského Sagara, vlastniaceho Perlu povodne. Podľa *Višnupurány*: „Pod siedmimi podsvetiami je had Šéša; je to Višnu v podobe, v ktorej prevláda temnota. Táto bytosť sa tiež nazýva Ananta – Nekonečný a je uctievaná medzi dévami a bohmi. Má tisíc hláv, ktoré sú ozdobené svastikami“ (na prvopočiatku Višnu odpočíval vo vodách chaosu v záhyboch kozmického hada Ananta). Juhokaliifornský *Seriovia* z ostrova Tiburon spomínajú na ryšavých a sivookých

Symbol Jin a Jang

obtočeného okolo hory Mandara. U džinistov ju nahradzala Nágiuí. Tamilci uctievali starého hadieho boha Murukana. Celkove hinduisti uznávali 7 hadích božstiev – mahánagov, napríklad Ananta, Padma, Mahábdža, šesťhlavého Sanmukha. Buddha zveril kobre indickej (*Naja naja*) nazývanej Naga (nágovia boli polobožské hadie bytosti), ktorá symbolizuje ochranu a energiu, *Knihu múdrosti*. Buddhu (Požehnaného) chránil zo zeme aj hadí kráľ nágov Mučalinda. Za matku nágov India považujú červenohnedú Kadrú, ženu Kašjapu, ktorá podľa véd a purán porodila kozmického hada Šéšu/Ananta – ochrancu Višnu a predstaviteľa blahodarných zvyškov pôvodného environmentu (prírody). India veria, že pôvodne Zem patrila hadom a nágovia dovolili ľuďom obrábať pôdu. Okrem toho ničia hlodavcov a chránia úrodu, preto ich považujú za posvätné a nezabíjajú.

Uctievať ich najmä počas festivalu hadov Nag Pančami. Počas hadieho tanca Hopiovia v Arizone držia v ústach štrkáča, aby tým privolali dažď. V Juhoafrickej republike sa mladé devy z kmeňa Vendov učia pytoní tanec plodnosti domba. Každý večer tancujú pri ohni a po roku sú pripravené k oplodneniu. Žena, ktorá otehotnie sa opáše kožou hada, ktorého chvost hodia do studne, aby nevyschla. V Barme v dedine Anadraja vládne démonický hadí boh, ktorý má svoje kňazky a cititeľky. Ženy, túžiace porodiť chlapcov, musia trikrát pobozkať zhora hlavu koby. Nič to však nemení celkove na negatívnom vzťahu ľudí k hadom, ktoré ročne uštipnú 5 mil. obyvateľov Zeme, z ktorých asi 125 000 po otrave zomrie. Okrem toho hady zlikvidujú stovky hospodárskych zvierat, čo nezvyšuje ich obľúbenosť.

Kršna ochraňovaný hadom

bielych mužov z Afaru, ktorí priplávali na dlhom čle na priečelí s hlavou hada.

Počas spánku indického boha Višnu zastupovala na zemi kobria kráľovná Manásá, sestra pána hadích bytostí Vásukiho (nágardžu/mahánágu/nágadivu),

Hady – symbol božskej moci

Pôvodne egyptská kobra aspis (*Naja haie*) alebo južnejšie zo saván čiernokrká (*Naja nigricollis*), prípadne kobra červenkastá (*Naja pallida*), ako uraeus na čelenke znamenali dobro a ochranu dolnoegyptskej bohyně Vedžo/Uto a jej ekvivalentov thébskej Merseger a Gréckej Létó. Úctu požívala aj kobra pustinná (*Walterinnesia aegyptia*). Podľa nej v staroveku vytvorili a pomenovali v Sudáne ríšu. Panovníci v Egypte uraeus požívali ako symbol zvereňnej božskej moci a božského pôvodu. Dva spletené hady sprevádzali aj múdreho sumerského EN.KIho a mayského stvoriteľa Itzamná. Vysokopostavený mayský kňaz nosil titul štrkáča (tzab-can). V kombinácii štrkáča (*Crotalus*) so zeleným kvezalom chochlatým (*Pharomachus mocinno*) si predstavovali toltéckeho a aztéckeho Opereného hada Quetzalcoatl, ekvivalent mayského Kukulkána (netotožného s mayským dračím hadom Mazacoatlom, ktorého symbolizuje *Atropoides nummifer mexicanus*) a tiwanackého Viracocho, ktorí vzbudzovali úctu aj ako jaguár. Grécky Zeus sa tiež zjavil ako veľhad Meilichios. Oblačného hada Aztékovia nazývali Mixcoatl. Muiskasovia znázorňovali na keramike dvojhľavého nebeského hada/draha a Algonquianci rohatých hadov Mashekenapek. V ich mytológii zloducha zosobňoval Mikamwese. Proti mayskému démonovi Hunhau (božstvo A – Ah Puch) vystupoval boh dažďa Chac (božstvo B). Bambarovia v Mali považovali za priateľa ľudí darcu vody a plodnosti, nazývaného Faro, proti ktorému bojoval zlý démon horúceho vetra zo Sahary – Teliko. V Perzii sa dvojhľavý nebeský had nazýval Ali Budhuya a rohatý hadovitý drak zo *Zend Avesty* Keresaspa. Dévovia žili v krajine supohlavých – v Kargasarane. Toltécko-aztécky Tláloc so symbolom dvojhľavého hada a grécky Dionýsos mali hadiu korunu. Grécky Ophion/Ofión predstavoval hada severných vetrov. Medzi jeho zubami sa narodil prvý muž Thesálie – Pelasgus, zakladateľ a civilizátor kmeňa Pelasgov, spojencov Tróje. V Jeruzaleme uctievali modlu – bronzového hada Nechuštána, zhotovenú Mojišom, až

Foto: J. Klinda

Veľhad Šéša chrániaci boha Višnu

do vlády kráľa Chizkijáša (719 – 691 prnl.), ktorý ju údajne osobne rozbil.

Had – symbol života a smrti

Kolobeh života a smrti, vzniku a zániku, symbolizuje had zahryznutý do svojho chvosta – úrobor (*ofis úroboros/ouroboros*), známy zo starovekého Egypta, Číny i Grécka. Had ovinutý okolo palice (*caduceus*) alebo dvojica zapletených hadov symbolizujúcich stvorenie človeka (pripomínajúca reťazec DNK) súviseli s lekárstvom. Patrili napríklad k atribútom sumerskej dvojice EN.KI a NIN.TI/NIN.MAH (Panej života/Panej z rebra), ale aj gréckeho boha lekárstva Asklépia a jeho dcéry Hygieia, podľa ktorej sme prevzali slovo „hygiena“. Na sumerskej váze z Lagaša (2025 prnl.) v Louvri dva spletené hady dopĺňujú Pána Stromu pravdy Ningizzidu (Pánom

Stromu života v sumerskej Záhrade nesmrteľnosti bol Dumuzi – Syn priepasti). Dvojica hadov sprevádza aj budhistického/lamaistického Vairóčana. Palica s dvomi hadmi (Agathodemon a Kakodemon) symbolizovala aj gréckeho Hermésa, egyptského Thovta, etruského Mantusa a rímskeho Merkúra. Matku zem/Gaiu tiež stvárnili s hadím telom, tak ako aj jej synov Týfóna a Pýthóna (pod týmto menom bol známy aj had z Delfského orákula). Zakladateľa Athén Kekropa považovali za hadočloveka. Obra Týfóna („Vírivého vetra“ tvoriaceho zo slova Typhon/Typhoeus základ slova „tajfún“) so stovkou dračích hláv, ktorého splodil hlbinný Tartaros s matkou Zeme Gaiou na vykonanie pomsty za porážku 7 Titánov (podľa Štefana Byzantského: Adanus, Ostasus, Andes, Kronos, Rhea, Japetus, Olymbrus), Zeus zavalil Etnou, resp. podľa *Theogonie* zhodil do Tartaru. Obdobne postupoval JHVH/Jahve/Hospodin v prípade hada vesmírnej éry a draha morských hlbín (tvorcu tsunami) Leviathana.

Hady ako zlé znamenia

Väčšina legendárnych hadov, drakov a šarkanov (gr. *ofis* alebo *drakón*, lat. *anguis* alebo *serpens*) asi predstavovala spenené cunami a ničiace vodné toky počas v horských a podhorských oblastiach, letiace ohnivé meteority a kométy, blesky, rozsiahle požiare, výbuchy alebo erupcie sopiek z hlavného krátera a z bočných kráterov, určujúcich počet obnovujúcich sa ohnivých dračích hláv (zatmenie slnka a polárna žiara boli pre nevšednosť len zlé znamenia bez následných negatívnych environmentálnych vplyvov). Niektoré ohrozovali ľudí, iné ich navádzali k zlým činom. Nezriedka aj nahú hriešnu ženu znázorňovali ako dojčí dvoch hadov – Luxuria (nestriednosť) a Voluptas (pôžitkárstvo). Zriedkavejšie hady plnili ochrannú funkciu (had chrániaci Buddhu) alebo symbolizovali činnosť, múdrosť, plodnosť a vývojovú zmenu (zvliekanie z kože).

RNDr. Jozef Klinda

Dúhový had austrálskych domorodcov

Foto: J. Klinda